TÜRK DİLİ

*AYLIK DİL VE EDEBİYAT DERGİSİ * Cilt XIV, Sayı 167, 1 Ağustos 1965*

Edebiyat tarihi :

YUNUS EMRE DOLAYISIYLA BARAK BABA - TAPTUK EMRE

CAHİT ÖZTELLİ

Son yıllarda Yunus Emre üzerine çalışmalar yoğun bir hal aldı. Ben de uzun yıllardan beri üzerinde çalıştığım bu konu için mayıs ayında bir basın toplantısı düzenleyerek düşüncelerimi kısaca basına bildirdim. Daha geniş olarak geçen ay çıkan *Türk Dili* ile *Emre* (Eskişehir) dergilerinde geniş bilgi verdim. Çalışmalarımı sürdüreceğim. Bunun için konu ile ilgili en küçük bilgileri bile yayımlamak kararındayım.

Yunus'u yalnız bir şair olarak ele almak yetmez. Bütün yan ilgileri ile göz önünde bulundurarak çalışmaları ilerletmek gerektiğine inanıyorum. Bu bakımdan Yunus'un tarihî çevresi, yaşadığı yerler, bağlı olduğu soy, onu yetiştirenler, şeyhleri bir bir ele alınmalı; bunlar üzerine en önemsiz gibi görünen bilgileri de ortaya koymalıdır. Ancak bunlar yapıldıktan sonra Yunus daha aydınlık olarak belirecektir.

Bu düşünce ile bu yazımda sayın bilgin A. Gölpınarlı'nın eserlerini göz önünde tutarak yeni bilgiler vermeye çalışacağım.

Barak Baba

Gölpınarlı, Taptuk Emre'yi anlatırken: "Taptuk Emre, Baraklılardandır" dedikten sonra merhum Zeki Oral'ın kendisine gönderdiği bir kitabeyi veriyor. Bu kitabede **Bahaeddin el-Buraki** adı geçiyor. Ve Gölpınarlı devam ediyor: **"Görülüyor ki, Baraklılar, Baba'nın** (Barak) **ölümünden bir hayli sonra bile Anadolu'da var."** (Yunus Emre ve Tasavvuf, s. 43-44).

Kitaptaki bu bölümden çıkan anlam şudur: "Barak adı bir dinî zümrenindir. Barak ve Taptuk Emre zamanında Anadoluya yayılmışlardır. Baba'ların ölümünden bir hayli sonra bile bu zümre var olmuştur". Gerçek böyle değil. Barak bir aşiret adıdır ve bugün yurdun birçok yerlerinde yaşamaktadırlar. Aşağıda bunu aydınlatacak bilgiler verilmiştir. Araştırıcıların kendileri Barakların arasına giderek gördüklerini, duyduklarını yayınlamışlardır.

"Barak–Beydili'lerden sonra büyük kabile "BARAK"dır. Barak'lar aşiret tesmiye olunuyorlarsa da meskûn Türkmen'lerdir. Urfa ve Gaziantep vilâyetinde bulunurlar. Kısmen Suriye hududu dahilinde kalmışlardır. Bayat, Bayındır, Karakuzak, Terekili (Tiryakiler), İseli (İsalû), Kürdülü, Torun, Göğe-

bakanlı, Meherremli, Adıklı, Abdürrezzaklı, Şarkevli, Yağmurlu, Çok Çukurlu, Tabur, Kıyan, Kırkız oymakları "Barak" kabilesine mensupturlar."

"Barak kabilesi içinde "Yazir", "Bayındır" ve "Avşar" gibi "Oğuz" kabile isimlerini taşıyan köyler vardır..... Küçük ve Büyük Bayındır köylerinde de Kürdülü Baraklar vardır..... Avşar Köyü ahalisi de Baraklardandır.

"Baraklar içinde "Kırkız" oymağı dikkate şayandır. Nizip ilçesine bağlı "Elif" ve "Kırkız" adında iki köy vardır, ki bunların tipi Moğol tipidir. Barakların verdiği bilgiye göre, İslâhiye, Malatya ve Pazarcık bölgesinde çadırlı Baraklar vardır.

"Baraklar şecaat ve mertlikle iftihar ederler. "Biz Boz Barakız" diyorlar." (Abdülkadir İnan, *Halkbilgisi Haberleri*, sayı 102-1940).

Baraklar üzerine yakın yıllarda yapılmış araştırmalar da vardır. Bunlardan kitap halinde basılan *"Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar"* adlı eser, kendisi Baraklar içinde yaşayan öğretmen Ömer Özbaş tarafından yıllarca çalışılarak meydana getirilmiştir. 1958'de çıkan kitapta "Barak Türkmenlerinin bugünkü yeri, Barak Türkmenleri nereden gelmişlerdir, iskân" konuları incelenmekte, daha sonra aşiret ve yerleşme kavgaları anlatılmakta. Bundan sonra gelenekler, halk şairleri gelmektedir. Bu eser, bize Baraklar üzerine geniş bilgi vermektedir.

Bu değerli eserden gerekli gördüğümüz bölümlerden parçalar verelim:

"Baraklar, Türkmenlerden ayrı bir aşiret olarak mütelaa edilmektedir. Muhtelif kaynaklardan aldığımız örneklere göre, uzun tüylü bir av köpeğine Barak denmektedir. Çok eski ve yaygın bir efsaneye göre de gerçek Barak, bir kuş yumurtasından çıkarmış; Akbaba kocayınca, sonunda, iki yumurta yumurtlar, bunların birisinden Barak çıkarmış. Orta Anadolunun bazı yerlerinde uzun tüylü bir cins köpeğe Barak dendiği gibi "Kıl Barak" dendiği de olur."

Barakların tarihte eski bir aşiret olduğunu gösteren belgeler de var. Ebulgazi'nin bildirdiğine göre, Oğuz Han Güney Denizi kıyılarının yüksek dağlarında yaşayan kabilelerin lideri "İt-Barak" Han'a önce yeniliyor. On yedi yıl sonra onu yenip öldürüyor.

"Mogol tarihçisi Reşidüddin bu kabileye "Kıl-Barak" diye ad veriyor. Oğuz Han'ın Kılbarakların karanlıklar diyarındaki yurtlarına gittiğini söyleyerek bunların kuzey ülkelerinde yaşadıklarını bildirmiş oluyor."

"Barak Baba Tokatlıdır. Yakın zamanlara kadar Tokattan Alevî dedeleri Gaziantep Barakları arasına gelerek tekkeleri için kurban ve para toplarlardı. Baraklar bu gelen dedelere çok saygı gösterirlerdi. Baraklardan bir bölük de Selçuklularla birlikte gelerek Tokat ve Yozgat dolaylarına yerleşmişlerdi. Barak Baba'nın Tokat Baraklarından olması bundandır. Bu bakımdan Tokat ve Gaziantep Barakları arasında dedeler aracılığı ile sıkı ilişki kurulmuştu. Ancak Tokat ve Yozgat bölgesinde oturan Baraklar 18-19. yüzyıllarda

hükümet zoru ile Gaziantep ve Suriye dolaylarına iskân edilmişlerdir." Bugün yurdumuzda Barak ile ilgili şu köy adlarına rastlıyoruz: **Barak** (Nizip ilçesine bağlı bucak), **Barak** (köy; Ankara, Niğde, Çorum illerine bağlı üç köy), **Baraklı** (Bursa, Kırşehir, Afyon, Yozgat illerine bağlı beş köy), **Barak Muslu** (Konya), **Baraklar** (Kırşehir), **Barak Obası** (Ankara, Keskin), **Barak Çiftlik** (Gaziantep), **Barak Dağı** (Adana; Karaisalı).

Sayın A. Gölpınarlı "Yunus Emre-Hayatı, s. 270" ve "Yunus Emre ve Tasavvuf, s. 26" da yalnız Bursa'ya bağlı **Barak Fakıyh** köyünü vermektedir. Bugün bu köyün adı **Barak Fakı**'dır.

Bunlardan başka Kırşehir'in Avanos ilçesine bağlı **Köylü Barak, Kıllı Barak, Tülü Barak, Çuha Kıl Barak** adlı köyler dikkat çekicidir.

Barak efsanesine en eski çağlarda rastlanmakta, bugün de Anadolu'da değişik biçimde izleri görülmektedir. Bunlardan biri, Azerbaycan-Karabağ'ından gelip Iğdır ve Emirdağ (Afyon) da yerleşen Azeri Türkmen aşiretleri arasında söylenmektedir.

Son olarak diyeceğiz ki, Barak Baba Selçuklular zamanında Asya'dan gelip Orta Anadolu'ya yerleşen Barak Türkmenlerindendir. Baraklar bugün hâlâ eski yerlerinde yaşamaktadırlar. Ancak aşiret adını korumakta olanlar Gaziantep dolaylarındadır. Bu konuda daha çok bilgi için şu gösterdiğimiz kaynaklara bakılsın: **Halk Bilgisi Haberleri**, sayı 102; **Türk Folklor Araştırmaları**, sayı 74 ve 75; **Cevdet Paşa Tarihi**, c. 2, sayfa 17; **İlbeyli Türkmenleri Arasında**, Ömer Özbaş, Gaziantep 1940; Hüseyin Namık, **Türk Dünyası**, İstanbul 1932; Ömer Özbaş, **Gaziantep Dolaylarında Türkmenler ve Baraklar**, Gaziantep Kültür Derneği 1958.

Taptuk Emre

Gölpınarlı, "Yunus Emre-Hayatı, s. 62" de şöyle yazıyor: "Emre Sultan diye anılan Taptuk Emre'ye ait bir mezar, Ankara'ya tabi Nallıhan kazası köylerinden Emre köyündedir. Bu köy, Sakarya nehrine 15 dakikalık bir yerdedir. Taptuk'un ailesi efradı da yanındadır. Burası adetâ bir aile mezarlığıdır." "Taptuk'un Yunus'tan başka Şeyh Ömer ve Cafer adlı iki halifesi de Ömer Şeyhli ve Kozlu köylerinde gömülüdür. Mahallî rivayet, Taptuk Emre'yi Horasan'dan gelmiş bir zat olarak göstermektedir." (Ayrıca bakınız: *Yunus Emre ve Tasavvuf* s. 43).

Biz de Taptuk Emre'nin tekkesi ve köyü halkı ile ilgili bir "facia"yı ve kaynağını haber verelim. Önce şurasını belirtelim ki, bu köyün adı, Gölpınarlı'nın bildirdiği gibi "Emre" değildir. İçişleri Bakanlığının 1933'de çıkardığı "*Köylerimiz*" kitabının Ankara ilinin Nallıhan ilçesine bağlı bu köyün adı "Emren Sultan" olarak yazılıdır. Bunun doğrusu "Emrem Sultan" olacaktır.

Halk ağzında (m) harfi yanlış tutularak (n) olmuştur. Fakat vereceğimiz belgede köyün adı Gölpınarlı'nın yazdığı gibi "Emre"dir. Özet şu:

Afyon Karahisar'a bağlı Çay ilçesi sakinlerinden Ali Dede adlı adam, Emre köyü ahalisinden bazı "evbaş"ı kendine uydurup bazı zavallıları öldürmüş (belgedeki bu kayıt kötü valinin kendini haklı çıkarmak için uydurduğu bahane olacak) ve güpegündüz "âyin-i dalâlete" kalkıştığı için, zalim vali Emre köyünden önce on kişiyi idam ettirmiş. Başlarını İstanbul'a göndermiş. Daha sonra, belki de köyün karşı gelmesi yüzünden ve ellerindeki çok sayıda sürüleri almak için, halkı çoluk çocuğuyla köydeki Emre Sultan tekkesine doldurup köyle birlikte hepsini yakmışlardır. Vali bütün sürülere el koymuştur. Halktan pek azı kaçabilmiştir. Suçları "kızılbaş" olmaktır. İşte Taptuk Emre'nin soyundan olanlar ve kendi tarikat yoluna bağlı olanların yüzyıllar sonrası böyle bir acıklı maceraları olmuştur. Bugün Ankara'ya bağlı olan bu köyün ilçesi ve kendisi o zamanlar Afyon'a bağlı imiş.

Yukarıya özetlediğimiz olay (H. 1196/M. 1781) tarihinde olmuştur. Şeriye sicillerinden çıkarılmıştır. Asıllarını görmek için şu esere bakılmalıdır: Edip Âli Bakı, Şeriye sicillerine göre Afyonkarahisar'da XVII., XVIII. asırlarda **Meçhul Halk Tarihi**, Yeni Matbaa, Afyon 1951. Sayfa 20-24.